

Doç. Dr. Coşkun Küçüközmen

Çözüm

coskunkucukozmen@ekonomik-cozum.com.tr

Gün yok ki bir sorunla karşılaşmayalım. Kimi zaman kendi sorunlarımıza, kimi zaman sevdiğimizimizin ya da yakınlarımızın sorunlarına, kimi zamanda üzerinde yaşadığımız dünyanın sorunlarına üzülüyoruz. “Çözüm yok mu?” diye soruyoruz. Çoğu kez çözümsüzlüğü bir seçenek olarak görüp kendi kendimize eziyet ediyoruz. Paulo Coelho’nun Simyacı adlı eserini okumayanınız yoktur. Endülüslü çoban Santiago’nun gördüğü rüyayı çingene bir kadına yorumlatmasının ardından hazine aramak için İspanya’dan Mısır Piramitlerine kadar uzanan masalsi yaşamının bir tür felsefi öyküsü. Sonuçta aradığı hazinenin burnunun dibinde olduğunu anlar ve geri döner. Kissadan hisse, aradığımız çözüm ya da bizi mutlu edecek şey çoğu zaman bize uzak gibi görünür ama ne kadar yakınımızda olduğunu asla akıl edemeyiz.

Simyacı öyküsünü niçin örnek verdim? Güven Sak’ın “2071’de Türkiye Çöl Olacak” başlıklı makalesini okudum, üzuldüm. Başka bir haberin başlığı da; “Bütüncül otlak yöntemi ile dünyada çölleşmeyi durdurdu.” Eğer bir tesadüfse –ki öyle sanıyorum- tam Simyacı eserindeki gibi bir durumu yaşattı bana. Zimbabve’li bir biyolog olan Alan Savory’nin çözümü aynen şöyle: “Çölleşme riskiyle karşı karşıya olan araziye binlerce çiftlik hayvanı yerleştirmek. Sürülerin hareketiyle meydana gelecek çığneme ve gübreleme, arazinin tekrar yeşillenmesini ve verimli hale gelmesini sağlıyor”. İlginç değil mi? Alan Savory’nin 13-15 Ekim tarihlerinde Dünya Organik Kongresi için İstanbul’a geleceğini de bu vesileyle duyuralım.

Çoğu zaman kendi yarattığımız ya da neden olduğumuz sorunlara çözüm arıyoruz. Bunların içinde en önemli olanı hiç şüphesiz insan ilişkileri, yani birbirimizle olan ilişkilerimiz. Bu konuya yazının ilerleyen bölümlerinde tekrar değineceğim. Evet, sorun değince aklıma çocukluk yıllarımda taşındığımız bir ev geldi. Odanın birinde priz ve lambanın açma kapama düğmesi öyle ters bir yere konulmuştu ki gardırobun konulacağı yer her ikisini de kapatıyordu. Uzatma kablosu ile çözüm bulundu ama yine de tehlikeli bir çözümdü. Hâlbuki düşünmek ve tasarlamak çözülmesi gereken sorun sayısını hızla azaltacak iki harika çözüm yolu. İngiltere’ye eğitim görmek için ailece gittiğimizde oturduğumuz iki katlı bahçeli evin her odasında en az 3-4 tane priz yeri, yine en az iki tane lamba düğmesi ve her odada bir TV anten ile telefon girişleri vardı. Elektrik prizleri toprak hatlı ve üçlü girişe sahipti. Küçük çocukları prizle oynamaları neticesinde elektrik çarpması riski neredeyse sıfırdı. Zira üçlü prizin bizden farklı olan üçüncü girişi bir emniyet supabı gibiydi.

Günümüz trafik sorunlarının çoğunu yine yetersiz tasarım doğuruyor. Bu tür sorunlar maliyeti oldukça yüksek olan çözümler gerektiriyor. Zira yollarımız artan nüfus paralelinde artan araç sayısını dikkate alarak tasarlanmamış. Aynı durum altyapı hizmetlerinin tümü için geçerli. Peki, her yaz TV ekranlarından izlediğimiz, “Serinlemek için baraj gölüne giren çocuk(lar) boğuldu” türünden haberlere ne demeli? Ya orman yangınlarına? Ya da lunapark facialarına, kanalizasyon çukurlarına, taşan barajlara ve yağmur, sel neticesinde yaşanan dramalara?

Sorunu tespit ettiğiniz anda çözüm için kafa yormaya başlamak gerek. Ertilenmiş çözümlerin sorumluluğu henüz kimsede değil. Üstteki paragrafta bahsettiğimiz olaylar neticesinde hangi sorumlu hangi cezayı almış, bileniniz var mı? Ortada sorumlu bile yok desek abartmış olur muyuz?

Öğrenciye öğretmeni ödev veriyor. Öğrenci hemen internetten başlıyor araştırmaya, sağ olsun Google sayesinde hemen yanıt (!) ulaşıyor, ardından kopyala yapıştır. Aradığı şeyi bulamayan öğrenci ise, “Bu konuda hiçbir şey bulamadım” diye kestirip atabiliyor. Aslında ne kadar değerli bir durumla, hatta fırsatla karşı karşıya olduğunun farkında bile değil. Eğer bu konuda bir şey yazılmamış diye şikâyet ediyorsan otur kendin yaz ve bu alanda bir “ilk” ol, değil mi? Araştırmacı yeteneğin kopyacılığa dönüşmesi neticesinde bir yere varılmayacağına ve ellerinde sadece akıllı telefonlarla dolaşan akılsız ve hafızasız bir toplum olmaya doğru gittiğimizin umarım farkındayızdır.

Çözüm geliştirmek için önce sorunu fark etmek gerekiyor. Ne var ki sorunu fark etmek o kadar

kolay olmuyor. Gündelik hayatımızda karşılaştığımız birçok şey sorun teşkil etmesine rağmen alışkanlıklarımız neticesinde o şeyin sorun olduğunu fark edemiyoruz ya da aldığımızı. Öncelikle duygudaşlık (empati) yoksunuyuz, toplu yaşama kurallarını bilmiyoruz ve öğrenmeye de niyetimiz yok. Bu nedenle birbirimize saygı da göstermiyoruz. Yaz aylarında mahalle, sokak aralarında hem de yolu trafiğe kapatarak davullu zurnalı düğünler yapıyoruz, nezih bir kafede tavla oynarken pulları tavlaya öyle bir vuruyoruz ki gören düşmana saldırıyor zanneder. Denizde yüzenler arasında her türlü vahşi şakayı görmek mümkün (eşek şakası demiyorum zira eşekler çoğu insandan daha edepli ve etrafına saygılı şekilde serinliyor). Trafikte nezaketimiz olmadığı gibi kuralları da bilmiyoruz. Araba park etme yeteneğimiz ve kültürümüz sıfır! Her park edişte, “Acaba buradan bir itfaiye arabası geçebilir mi?”, ya da “Kapının önüne park ediyorum, evden bir hasta ambulansa taşınmak zorunda kalsa nasıl çıkar bu kapıdan?” diye düşünmüyoruz. Akıl edip cep telefon numaramızı ya da site içindeki blok/daire numaramızı bir kâğıda yazıp arabanın ön paneline koymuyoruz. Trafiğin en yoğun olduğu caddede dörtlülere yakıp arabamızı durdurup market alışverişi yapabiliyor ya da bir dostla sohbet edebiliyoruz. Ama bir belediyeye otobüsü içinde bulunan onlarca kişinin zamanında çaldığımızı asla aklımıza getirmiyoruz. Çünkü duyarlı değiliz, çünkü bunlar ne ailede öğretiliyor ne de okul müfredatında mevcut! Neticede kaderci oluyor ve boyun eğiyoruz, insan gibi yaşama hakkımızı maalesef elde edemiyor, giderek Vandallaşan bir kültürün temsilcileri arasında acı çekiyoruz. Bir sonraki aşama ise kabuğuna çekilerek görmemek ve duymamak oluyor. Giderek hem birbirimize hem de yaşadığımız dünyaya yabancılaşıyoruz. Tüm bu sorunların ardında bir organizasyon ve tasarım eksikliği (yeteneksizliği), dikkatsizlik, işi ehline vermemek, kayırmacılık ve yandaşlık (nepotizm, kronizm) yatıyor. Aşiret kültürünün baskın olduğu, on kapıyı çalsan dokuzu akrabamız türünden aba altından sopa gösterilerinin yaygın olduğu bir toplumda yaşıyoruz.

Çözüm? Eğitim! Ama nasıl? Yanıtı İngilizce verelim: “Sometimes too much formal education is a big hindrance, because education centers around models and the way things should work, but the markets aren’t that way. The markets do things that the models don’t predict.” L. Raschke... Aslında çözüme finansçı bir yaklaşım getirmeye çalıştım. Alıntıyı Andrew Lo ve Jasmina Hasanhodzic’in yazdığı “The Heretics of Finance” isimli kitaptan yaptım. Heretic kelimesi ilginç bir kelime dileyenler kökenini araştırabilir. Kitabı anlamını verdirerek “Finansın Aykırıları” olarak çevirelim, alıntıyı ise şöyle: Gereğinden fazla örgün eğitim öğrenmenin önündeki en büyük engeldir. Zira eğitim, işlerin nasıl yapıldığını bir model çerçevesinde verir, fakat piyasalar öyle değildir. Piyasalar, modellerin tahmin edemeyeceği şekilde işler.” Dönüp hem ilk ve orta öğretim hem de yükseköğretim müfredatına bir bakalım. Yanıt ve çözüm son derece net olarak görülüyor değil mi? Gereksiz eğitim yükü neticede hiçbir şeyi gereğince öğrenememekle son buluyor.

Evet, yazının başında kendi yarattığımız ya da neden olduğumuz sorunlardan en önemli olanı hiç şüphesiz insan ilişkileri, yani birbirimizle olan ilişkilerimiz demiştik. Birlikte yaşamayı beceremeyen insanlar olarak birbirimizin hak ve hukukuna da saygı göstermiyoruz. Birlikte yaşamak adına başlayan ilişkiler zaman içinde eşlerin birbirini sınırsızca sahiplenmesi, kontrol altına alması ve mülkleştirmesi gibi vahim noktalara kadar gidebiliyor. Kadın cinayetleri bunun en bariz örneği. Çok fazla sahiplenilen ve her şeylerine müdahale edilen çocukların kendi kendini yetiştirme yetenekleri maalesef ebeveynleri tarafından farkında olunmadan ellerinden alınıyor. Mutsuzluk ve çözümsüzlük adeta kuşaktan kuşağa transfer ediliyor. Çözüm? Eğitim! Ama nasıl? Belki de aziz bir dostumun dediği gibi “En iyi çözüm, Ekonomik Çözüm.”